TNC-aktuellt

Information från Tekniska nomenklaturcentralen
Nr 1 1998 • Årgång 40 • ISSN 039-8438

Bilder från TNC-dagen den 22 april. Utförligt referat från årsmöte och seminarium börjar på sidan 3.

Notiser

Ny styrelseledamot

Vid TNCs årsmöte 1998 valdes Ingrid Almqvist till ny styrelseledamot. Det var ett fyllnadsval på ett år av den återstående mandatperioden.

Ingrid Almqvist är språkvårdare på Scania i Södertälje, där hon bland annat har som uppdrag att skapa ett konsekvent språkbruk i servicelitteraturen. I hennes uppgifter ingår också arbetet med en datoriserad språkgranskare som kan kontrollera stavning och böjning av ord, samt att vissa skrivkonventioner följts. Språkgranskaren utgör första steget i utvecklandet av ett maskinöversättningssystem och är ännu så länge svenskspråkig. Tanken är att dess funktioner i framtiden även skall utökas med syntaxkontroll.

Arbetet sker i samarbete med Uppsala universitet, som utifrån Scanias material byggt upp en flerspråkig databas (svenska, tyska, engelska, franska, nederländska och finska).

Ingrid Almqvist har språkvetenskaplig bakgrund med en fil.dr.-examen i finska. Ingrid har ingen naturlig anknytning till Finland, utan det var ett stort språkintresse som ledde henne till det närmast liggande, icke-indoeuropeiska språket. Under många år innehade hon en tjänst som lektor vid finska

institutionen vid Stockholms universitet med finska språkets semantik och syntax som specialitet. Finska är ett av Scanias standardspråk (vilket innebär att det är ett av de språk som dokument översätts till) och eftersom Ingrid även arbetar med kvalitetsgranskning av översättningar ligger det nära till hands att hon då tar stickprov bland de finska.

Utöver arbetet tar familjen (man och tvååriga dottern Anna) just nu det mesta av tiden.

Nytt EU-uppdrag!

I början av maj fick vi besked om att TNC tilldelats ett nytt uppdrag av Europeiska kommissionen: vi har fått ytterligare en omgång termposter ur Eurodicautom som skall tillföras svenska termer. Den här omgången, som är den fjärde, omfattar cirka 30 000 termposter inom områdena jordbruk, skogsbruk, livsmedelsteknik, civil- och miljöskydd, mekanik, metallurgi, sociallagstiftning samt offentlig upphandling.

Arbetet beräknas komma igång i slutet av maj och skall vara avslutat inom tolv månader.

Eurodicautom innehåller ca 1 miljon termposter, och när det nya uppdraget har slutförts kommer omkring 140 000 av dessa att ha svenska termmotsvarigheter.

TNC flyttar till huset bredvid

TNCs lokaler på Västra vägen 9 C skall byggas om till lägenhetshotell. TNC har av värden, Solnabostäder, erbjudits nya lokaler i fastigheten intill. De nya lokalerna behöver byggas om för att anpassas till TNCs behov, men förhoppningsvis skall vi vara installerade på den nya adressen, Västra vägen 7 B, i slutet av oktober.

Det gamla telefonnumret får vi behålla liksom postnumret.

Innehåll

Notiser	2
TNC-dagen 1998	3
Guldtermen 1997	7
Nya medarbetare på TNC	8
Nytt i bokhyllan	9
DIN 2345 "Translation Contracts"	12
Svenska datatermgruppen	13
Om Svenska datatermgruppen	14
Ur terminologikalendern	15
Termfrågor i urval	16

TNC-aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:
Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Åsa Holmér
Prenumeration: Berit Björk
Postadress: Västra vägen 9 C, 169 61 Solna
Telefon: 08-735 85 25
Telefax: 08-27 32 86
Postgiro: 55 60 12-3
Bankgiro: 711-1925
E-post: tnc@tnc.se
Webbplats: http://www.tnc.se
TNC-aktuellt utkommer med 2–3 nummer per år. Eftertryck tillåts om källan anges.

TNC-dagen 1998

Årsmöte i god anda

Mer än 50 personer deltog i TNCs representantförsamlings årsmöte, som i år hölls i Tulesalen på Norrmalm. Medlem i TNC kan enbart juridiska personer vara, och de närvarande representerade företag, myndigheter och intresseorganisationer som är medlemmar i TNC. Dessutom fanns flera av TNCs abonnenter (personer eller mindre företag med en lösare koppling till TNC), liksom en hel del personer med intresse för TNCs verksamhet och personalen från TNCs kansli med som åhörare.

Representantförsamlingens ordförande Ann-Britt Sedig, Volvo Teknisk Utveckling, höll i årsmötesförhandlingarna. Efter att årsredovisningen presenterats föreslog revisorerna att styrelsen skulle beviljas ansvarsfrihet, vilket representantförsamlingen enhälligt beslöt att instämma i.

Tillförordnade föreståndaren Anna-Lena Bucher redogjorde därefter för medlemsläget. Under 1997 hade fem medlemmar valt att utträda, men fem nya medlemmar hade också inträtt.

Medlemsavgiften kommer att vara oförändrad 6 000 kronor ytterligare ett år. Representantförsamlingen beslöt att biträda ett förslag till administrativt klargörande: Medlem som önskar utträda skall meddela detta senast den 1 december året innan medlemskapet skall upphöra. Alla nya medlemmar skall informeras om detta vid inträdet och nuvarande medlemmar genom protokollet från årsmötet samt i denna artikel i TNC-aktuellt. Stadgarna innehåller inte något som talar emot detta beslut.

Ann-Britt Sedig avtackade Richard Eronn som under året på egen begäran hade avgått som styrelseledamot på grund av ändrade arbetsförhållanden. Representantförsamlingen hade därför att göra ett fyllnadsval på ett år.

Fyllnadsval

Eftersom hela den valda valberedningen avgått under året hade Ann-Britt Sedig och TNCs föreståndare Anna-Lena Bucher föreslagit en ad hoc-lösning som medlemsförsamlingen tidigare hade godtagit, nämligen att Lennart Cederborg, Ericsson Utvecklings AB, skulle agera valberedning. Vid årsmötet konstaterade Lennart Cederborg att det inte hade varit svårt att hitta kandidater med för TNCs styrelse lämplig kompetens. Valberedningens förslag var Ingrid Almqvist som nu arbetar som språkvårdare på Scania i Södertälje. Hon valdes enhälligt till styrelseledamot på ett år. Ingrid Almqvist har bland annat arbetat många år på finska institutionen vid Stockholms universitet.

Ny valberedning

Den nya valberedningen fick följande sammansättning: Lennart Cederborg, Bo Edlund från Avdelningen för stål- och träbyggnad vid Chalmers i Göteborg och Ulf Åsén från Posten.

Under rubriken Framtida verksamhet berättade Anna-Lena Bucher om den planerade inriktningen på TNCs verksamhet bland annat så som den beskrivits i årets anslagsframställning. TNCs verksamhet har traditionellt haft tonvikten på teknik och naturvetenskap. Förändringar mot en fackspråkscentral som täcker fler fackområden, t.ex. ekonomi och juridik, påbörjades redan under 1980-talet, men kommer att förstärkas genom de förändringar som sammanhänger med Sveriges inträde i EU. TNCs samarbete med fackmän inom olika områden är alltjämt grunden för verksamheten, men översättarna blir en allt viktigare målgrupp. Utvecklingen av terminologiska översättningsverktyg ligger också inom TNCs intressesfär liksom att planera för utbildning i hur man skriver facktexter.

Många uppgifter

TNC har även under 1998 i uppdrag att svara på terminologifrågor från Europeiska kommissionens översättartjänst. Anbud har också lämnats in till kommissionen för ytterligare uppdrag, bland andra en fjärde omgång av komplettering av databasen Eurodicautom, som efter årsmötet har blivit antaget, (se notis på sidan 2). Tre andra projektansökningar ligger för avgörande, bl.a. Efcot-projektet som beskrivs på sidan 4. Medel för två uppdrag är beviljade: Nordterm-Net, som Kjell Westerberg gav en kort presentation av, och ett projekt om insamling av terminologiinformation som drivs av Infoterm i Österrike med TNC som intressent. En faktaruta om Nordterm-Net presenteras nedtill på sidan.

Anna-Lena Bucher berättade vidare kortfattat om en del andra uppdrag som väntar TNC: I samband med att hälso- och sjukvården genom Spri planerar en gemensam termdatabas kan TNC räkna med olika konsultinsatser. Samarbetet är redan inlett. Efterfrågan från universiteten om TNCs medverkan i bland an-

⇨

Nordterm-Net

Nordterm-Net kommer att fungera som en knutpunkt för terminologisk information på Internet (http://www.nordterm.net). Via den gemensamma kanalen Nordic Termbank Gateway kommer man att kunna nå de viktigaste terminologiska databaserna i Norden, samlade i den s.k. Nordtermbanken – en centraliserad termbank med gemensamma hanteringsrutiner och programvaror. Även de som har små terminologiska samlingar kommer att få möjlighet att lägga ut dessa via Nordtermbanken. Terminologi från alla fackområden kan ingå, men termer måste finnas på minst ett nordiskt språk, med tillhörande definitioner. Redan i dag kan man via Nordterm Forum och Terminology Forum (nordisk terminologi) och Terminology Collection (icke-nordisk terminologi) ställa frågor relaterade till terminologi eller leta bland terminologisamlingar. Dessa webbplatser sköts av Vasa universitet, Finland (http://www.uwasa.termino.fi).

Nordterm-Net ingår i, och stöds av EU-projektet MLIS (Multilingual Information Society). I Nordterm-Net-projektet deltar förutom TNC (som har rollen av koordinator) även TSK (Finland), RTT (Norge), Vasa universitet (Finland), Nordiska språkrådet, Íslensk málstöð, Stiftelsen Universitetsforskning Bergen, Terminologigruppen i Danmark och Samisk språkråd.

Projektet har nyss påbörjats och beräknas vara slutfört till sommaren 1999.

nat översättarutbildningen ökar.

– Vi tror och hoppas att det kommer att bli några mer traditionella uppdrag som att medverka i att ta fram fackspecifika ordlistor också, sade Anna-Lena Bucher, och tillade att TNCs skrivregler skall revideras och denna gång i ett närmare samarbete med Svenska språknämnden så att de båda skrivregelsamlingarna till sin uppläggning överensstämmer och kompletterar varandra.

Flyttdags

– TNC kommer i höst att byta lokaler och i de nya lokalerna skall finnas tillfälliga arbetsplatser som kan ställas till medlemmars och abonnenters förfogande. Vi behöver större lokaler redan med ordinarie verksamhet, berättade Anna-Lena Bucher.

Under övriga frågor togs medlemskapsformerna och vanligt förekommande felöversatta termer upp och än en gång efterfrågades en utredning om den ekonomiska nyttan av terminologiarbete.

Ann-Britt Sedig tackade de närvarande för deras intresse och inbjöd till den efterföljande lunchen och eftermiddagens seminarium.

Ingvor van Ginhoven

Efcot/Jogscot

Svenska datatermgruppen, som på engelska blivit JOGSCOT (Joint Group for Swedish Computer Terminology) har ansökt om stöd från MLIS-programmet. Tillsammans med TSK (Finland), RTT (Norge) och dataföretaget Archetypon (Grekland) vill man, under projektnamnet Efcot, skapa en gemensam webbplats på Internet för datorterminologi och ICT (Information and Communication Terminology). Den organisationsmodell för terminologiarbete som framgångsrikt utarbetats och används av Svenska datatermgruppen skall spridas och appliceras i andra länder. Från den gemensamma webbplatsen skall det sedan finnas länkar till nationella webbplatser motsvarande den där Svenska datatermgruppen i dag ger sina rekommendationer:
http://www.nada.kth/dataterm

Ren svenska?

– Hur påverkas det svenska språket av ökad internationalisering och nya elektroniska kommunikationssätt?

Frågan är berättigad och bör inte trivialiseras, inledde styrelseordförande Bo Ralph TNC-dagens andra halvlek.

Den brytningstid vi i dag befinner oss i, med översättningar inom alltfler områden, är på intet sätt unik. Det är inte heller den hotbild som uppmålas och de "bevara-svenskan-svensk"-argument som allt oftare dyker upp i debatten. Man bör komma ihåg att ett starkt främmande inflytande över det svenska språket rått förut och till och med i ännu högre utsträckning än i dag. Att svenskan från början är präglad av främmande inflytanden, och följaktligen del av en västeuropeisk språktradition, är närmast en självklarhet. Svenska språket har under alla tider genomgått faser där de språkliga förebilderna varierat. Redan de allra första svenska texterna, vanligtvis översättningsalster, förfärdigades av tvåspråkiga skribenter med latin som sitt vanligaste skriftspråk.

Med elegant hand lotsade sedan Bo Ralph åhörarskaran igenom den svenska språkhistorien från 1541 års Bibel (det viktigaste språkhistoriska dokumentet för standardspråkets utveckling), via Peder Månssons tidiga fackspråk och den svenska poesins tillika terminologins fader Stiernhielm. Därifrån via den mindre kände Jakob Serenius sjöterminologiska bedrifter under frihetstiden till 1800-talets utveckling av svensk terminologi inom vetenskaper som ekonomi, medicin och juridik. Denna personprydda språkresa utmynnade så småningom i presentationen av en modern representant för svensk språkvård, nämligen Maria Kinde.

En svensk översättare i Luxemburg

När Sverige anslöt sig till EU 1995 var Sverige väl förberett. Den svenska översättningsdelegationen, som redan börjat bygga upp en egen termbas, flyttades ned till EU, däribland Maria Kinde som i dag arbetar som terminolog vid Europeiska kommissionens översättartjänst i Luxemburg. Översättningstjänsten är uppdelad geografiskt mellan Bryssel och Luxemburg och innehållsmässigt i sju temagrupper som i sin tur är uppdelade i de olika EU-språken. Till sin hjälp har de sju temagrupperna fem så kallade AGL-enheter (Affaires générales et linguistiques = allmänna språkliga ärenden). Deras funktion är att stödja de översättande enheterna i deras svåra arbete.

"Fight the Fog"

Tidigt beslöts det att texterna, i den mån originalet tillät, skulle göras så svenska som möjligt, med svensk terminologi för att alla som talar svenska skulle kunna förstå förordningar och beslut. Insyn och öppenhet skulle eftersträvas, men har inte alltid visat sig vara så enkelt att genomföra. Vid översättning av juridiska dokument inom EU kan man inte alltid förenkla genom att till exempel dela upp en mening i två. Det är i juridisk text nämligen viktigt att kunna hänvisa tillbaka till en viss bestämd mening. En juristlingvistgrupp, startad och ledd av Kenneth Larsson, stöder översättarna i det här avseendet. Eftersom texter som skall användas i många länder dessutom inte kan författas med ett för snävt uttryckssätt får det till följd att det ibland förekommer vaga formuleringar i texten. För att försöka lösa de problem som detta innebär för översättarna har en "Fight the Fog"-rörelse vuxit fram med enklare och mer genomsynliga texter som målsättning. Det handlar också till en del om språkkaraktäristiska drag, menar Maria Kinde. Svenskan är ett tydligare, konkretare och mer fysiskt språk, där vi vill uttrycka oss klart och tydligt och inte "flyta ut", som i exempelvis franska.

Arbetet kompliceras också av att originalets språk kan variera mellan versioner av samma dokument. Dessutom är inte alltid en fransk text skriven av en fransk författare. Nödvändiga utredningar av svår teknisk terminologi i EG-direktiv tar tid, en tid man som översättare oftast inte har. Det är här som bland annat TNCs termtjänst och expertnät har en viktig uppgift att fylla. I de fall begreppet inte existerar på

svenska får översättarna vara kreativa och ge förslag, som eventuellt kompletteras med originalspråksbenämningen inom parentes.

Verktyg

I EG-institutionernas gemensamma språkvårdsgrupp, ledd av Maria Kinde, handlar arbetet bland annat om att städa bland termer och att försöka skapa en större enhetlighet. En rad andra verktyg står också till översättarnas förfogande, vilket behövs eftersom det ofta rör sig om svåra texter, som översätts under stor tidspress och ofta på obekväma arbetstider.

Som komplement till termdatabaser och mer utpräglade översättningsverktyg används Internet alltmer.

Eurodicautom är den största basen och innehåller mer än 1 miljon termposter och 250 000 förkortningar från en stor mängd termsamlingar. För varje nytt medlemsland kompletteras basen med det nya språket. Eurodicautom är ett utomordentligt viktigt verktyg inte bara för översättarna inom EU och FN utan genom sin webbplats (http://www2.echo.lu/edic) även för frilansande översättare runt om i världen. Krav på uppdatering av innehållet har dock ställts från flera håll. Graden av överensstämmelse mellan språken bör höjas ytterligare, nya termer läggas till, dubbletter tas bort och luckor fyllas igen. Allt med målet att alla samlingar skall innehålla termer på alla EU-språk. Maria betonade att det är viktigt att få in experternas kunnande.Uppbyggnaden av termbaser löser problem på längre sikt – ju bättre innehåll, desto bättre översättningar.

Det svenska isberget

– Språk är mycket mer än en samling grammatiska regler som krävs för överföring av ett begripligt meddelande. De demokratiska idealen om insyn och öppenhet är inbakade i svenska språket, menade Maria Kinde, och presenterade modellen "Det svenska isberget": Den lilla del som syns ovan vattenytan är det medvetna språket, med ordförråd och grammatik, medan det som ligger under utgörs av kultur, ideologi, politik och samhälle, faktorer som alla påverkar språket och därmed översättningarna. Ingen klar gräns finns mellan de två delarna, ansåg Maria Kinde, men det är viktigt att betona för politiker att satsningar upptill också medför satsningar nertill. Maria avslutade med att betona att EU är en chans för Sverige och svenskan och att man först i mångfalden blir medveten om sin egen position. Det svenska språket behöver stärkas på alla områden och det finns ett behov av stöd från svenska myndigheter och organisationer för EU-översättarna.

Forskning på engelska ...

När Karin Carlson, professor i mikrobiologi vid Uppsala universitet och med ett stort intresse för språkvård, sedan inledde sitt föredrag med att betona engelskans alla fördelar inom den akademiska världen, höjdes säkerligen ett och annat ögonbryn bland åhörarna, åtminstone inombords. Sverige är ett litet land med ett litet språk och forskningen är internationell. Det engelska språket främjar således inte bara kontakter och utbyten utan undanröjer även vissa översättningsproblem. Studenternas konkurrenskraft på den internationella forskarscenen ökar också med språkkunskaperna. På forskarnivå inom teknik och naturvetenskap används enbart engelsk kurslitteratur och nästan sjuttio procent av undervisningen sker på engelska. Även om siffrorna är något lägre inom medicinska, historiskfilosofiska och samhällsvetenskapliga ämnen är de även där betydande.

... eller?

Efter denna rättframma och fullmatade inledning övergick Karin Carlson sedan till att, milt uttryckt, modifiera det hon själv precis sagt genom att formulera frågor och peka på problem med engelskans användning. Många lärare som tvingas undervisa på engelska känner sig inte alltid säkra på detta språk (vilket har givits den något bakvända lösningen att ge specialpedagogiska program i engelska för svenskfödda lärare som undervisar på engelska). Man reflekterade nog inte heller på hur studenternas användning av deras modersmål påverkas. Med engelsk litteratur och engelsk undervisning blir samtalen mellan studenterna (och mellan studenter och lärare) det enda tillfälle när ämnesområdet avhandlas på svenska. Och då blir det svårt att lära sig och använda den svenska terminologin! Ofta saknas facktermer på svenska, och lånord blir därför den enklaste och snabbaste lösningen. Att sedan skrivningsfrågorna ges och får besvaras på engelska gör inte saken bättre. Mycket riktigt visar det sig också att studenternas svenska påverkas vid för hög exponering av engelska. Typiskt engelska satskonstruktioner börjar smyga sig in. I undervisning sker ofta en anpassning till några enstaka utbytesstudenter som ännu inte behärskar svenska, medan en motsvarande anpassning till invandrare som kanske inte behärskar svenska, och ännu mindre engelska, inte sker i samma utsträckning. Om man inte tillgodogör sig svensk terminologi på universitet, när skall man då göra det? frågade Karin Carlson. Frågan är mer än berättigad, och svaret allt annat än enkelt. Samtidigt krävs en insats för att eleverna skall kunna förstå den engelska litteratur som trots allt existerar och används.

Både och

Genom att enträget hålla fast vid engelska utestänger sig forskarna från samhällsdebatten och den demokratiska beslutsprocessen och överlämnar därmed ansvaret till journalisterna, som använder sig av svenska men som inte alltid har det nödvändiga fackkunnandet, menade Karin Carlsson. Hon ansåg vidare att det finns en stor risk att svensk fackterminologi är på väg att försvinna utan att vi ens märker det. För att man skall komma till rätta med problemet föreslår Karin Carlsson en "Särimnerlösning" där man kan värna om svenskan samtidigt som den nödvändiga engelskan också behålls. Att se till att undervisning och kursmaterial presenteras parallellt på både engelska och svenska kräver sina resurser men framför allt en brinnande entusiasm. Att Karin har en stor portion av det senare, tillika ett stort retoriskt kunnande, gick nog ingen förbi.

⇨

Förslag till handlingsprogram

Från den subtila humorn till den mer direkta och kvickt avväpnande gick färden när Margareta Westman sedan inledde sitt föredrag med påpekandet att Svenska språknämnden av okänd anledning fått uppdraget att utforma ett handlingsprogram för svenska språket! Så okänd var den nog egentligen inte eftersom tidigare kulturutredningar varit minst sagt knapphändiga vad gällde svenska språket.

Förslaget till handlingsprogram behandlar i första hand åtgärder för att främja svenska språket i dag och inte andra åtgärder inom det enorma området språkpolitik. Visst blir det ofrånkomligt att beröra svenskars kunskaper i andra språk, men programmet skall inte ersätta andra arbeten av typen minoritetsspråkutredningen. Ett sextiotal ämnesexperter kallades därför in för att diskutera de faktorer som kan ha betydelse för svenskans tillstånd och utveckling, såsom internationaliseringen och datoriseringen.

Med referens till Bo Ralphs inledning menade även Margareta Westman att svenskan är ett väletablerat och genomstandardiserat språk med en lång historia som gradvis erövrat fler och fler områden. Vetenskapsakademiens beslut att börja använda svenska är bara en av de faktorer som gjort att vi i dag kan tala om svenskan som ett komplett språk, dvs. ett språk som går att använda på de allra flesta områden. Dock inte på alla, men så har kanske aldrig varit fallet, fortsatte hon. Men på de områden där det väl används, bör man, i analogi med miljö- och jämställdhetsområdet, införa en språklig konsekvensbedömning av planerade åtgärder.

Svenska språknämnden anser att tiden nu är mogen att stadfästa svenskans ställning som huvudspråk i Sverige och att detta bör specificeras i lämpligt lagrum. I och för sig talas det i förvaltningslagen om att ett klart och begripligt språk skall användas, men det talas inte om vilket! Kanske har det ansetts vara självklart, men i dag lever vi i ett mångspråkigt samhälle där ett stort antal människor som talar svenska har helt andra modersmål än just svenska.

Svenskkitt

Enligt Margareta Westman har en överskattad inhemsk självuppfattning styrt allt för länge:

– Alla kan ju engelska, och svenska kan vi ändå.

Å andra sidan talas det om att svenskarna inte längre kan svenska. Även mångspråkigheten har fått en plats i handlingsprogrammet, men vad gäller invandrarna och deras ofta påstådda negativa inverkan på svenskan är den inte påvisad enligt forskningen.

Svenskan är snarare kittet som binder människor samman i till exempel Rinkeby. I ett mångspråkigt samhälle krävs helt enkelt ett "lingua franca" för den dagliga kommunikationen, och därför behövs det särskilda insatser vid invandrarundervisningen i svenska för att det gemensamma språket skall förbli svenska och inte engelska.

Numera måste vi också lära oss att acceptera en större variation. En smärre accent behöver inte betyda att vederbörande inte behärskar svenska, menade Margareta Westman med referens till goda språkanvändare som Ana Martinez och Theodor Kallifatides.

Pekpinnar

Helt klart är dock att skolan är den viktigaste institutionen för att främja det svenska språket. Det är där man skall lära sig att använda språket genom lärarförebilder. I analogi med Karin Carlson påpekade Margareta Westman dock att inte bara den engelska utan även den svenska kompetensen hos lärare ofta brister, även på lägre nivåer. En annan aspekt är att varje kommun får besluta om undervisningsspråk vilket ibland tvingar lärare att undervisa på engelska. Den så kallade bilingvala undervisningen tenderar dessutom att bli enspråkig, det vill säga enbart engelsk. Ett parallellt bruk av engelska och svenska är att föredra, men samtidigt bör konsekvenserna för elevernas kunskaper i svenska, engelska och respektive undervisningsämne undersökas. Ett relaterat fenomen finns i företagsvärlden, där multinationella företag i Sverige arbetar med engelska som koncernspråk. Hur detta påverkar medarbetarnas användning av modersmålet och deras arbetsprestation är något som bör studeras närmare.

Mediespråk – masspråk?

Ofta är det dock helt andra personer än lärarna som blir språkliga förebilder, kanske inte nödvändigtvis för det språk de använder, men snarare för innehållet i det de säger, eller frekvensen i deras framträdanden. Massmedierna un-

Samtal vid lunchen.

dervisar om sätt att använda språket och utgör därmed en annan maktfaktor som kanske skulle behöva påverkas av språkvården. Även om det förekommer snabba och mindre lyckade översättningar inom bland annat TV-branschen anser Svenska språknämnden det fortfarande vara bättre att inte dubba utländska film- och TV-produktioner med undantag för barnprogram.

Mer tolkning och översättning

Med en större beslutsförflyttning till EU blir behovet av översättning och tolkning allt större. Politiskt och administrativt bör svenska användas för till exempel bruksanvisningar, patent, skyddsföreskrifter och inte minst standarder. Samtidigt föreslås inom EU en ensning av varudeklarationer med ett gemensamt EU-språk. Frågan är dock hur detta påverkar tydligheten och begripligheten – viktiga faktorer som i Fight the Fog-rörelsens anda bör eftersträvas ytterligare. Med Finlands och Sveriges förestående ordförandeskap finns kanske också möjligheter till små ändringar i stilidealen, hoppas Margareta Westman.

Ingvor van Ginhoven, Susan Sjöberg och Gunnel Johansson tar emot TNCs styrelseledamot Gary Jaekel.

Samma men olika

Sammanfattningsvis blir Svenska språknämndens slutsats att det, föga förvånande, behöver satsas mer överlag för att stödja svenskan. Man måste ta vara på den kompetens som finns inom Svenska språknämnden, TNC och Svenska Akademien – var och en med viktiga, men avgränsade uppgifter. Det krävs samarbete, inte sammanslagning. Enad front på skilda håll, skulle man kunna säga.

Tre röster om ett språk. Ett lyckat eftermiddagsseminarium. Helt hållet på svenska.

Henrik Nilsson

Guldtermen 1997

I förra numret berättade vi om den internt utlysta tävlingen Guldtermen 1997. Kandidaterna i tävlingen skulle hämtas ur TNCs Eurodicautomarbete.

Efter långdragna överväganden utsåg juryn termen *vattenhimmel* till 1997 års guldterm. Juryns motivering till valet löd: "Termen har en poetisk klangfärg till vilket de tre vokalerna *a, e och i* bidrar. Symmetrin i termens uppbyggnad ger därtill en sällsam rytm. Termen frammanar en bild av makrokosmos i mikrokosmos och påminner oss om människans litenhet."

Termen *vattenhimmel* hade nominerats i klassen Vackrast av TNCs Maria Gustafsson. Den poetiska och vackra tonen gick igen även i definitionen: 'mörka partier på undersidan av lågflygande moln som anger att det finns ett område med öppet vatten vid havsisen'.

Termen *ryckningar i kroppen hos tillverkare av knappar* fick ett hedersomnämnande som representant för en hel klass av termer, nämligen Yrkessjukdomar. Juryns motivering här lyder: "Hela gruppen yrkessjukdomar har öppnat våra ögon för det svåra lidande som kan drabba t ex filthattsträformtillverkare, champagneflaskuppkorkare och picklesburkstaplare." Den här kategorin av termer fick också juryn att inse allvaret med den yrkessjukdom som florerar inom de egna kretsarna, nämligen *terminologimissbruk,* en term som nominerats av föreningen Atmus (Anonyma Terminologi Missbrukare utan språkkänsla).

I slutet av artikeln ställdes en fråga som man kunde fundera på över julen: från vilka områden har termerna *salta gubben och beckasinmeddelande* hämtats?

Rätt svar är att termen *beckasinmeddelande* med synonymerna *fox message och testslinga* (ej hårtest) står för en textrad som används inom datorvärlden för att testa teckenuppsättningen hos textskrivande maskiner av olika slag. Termen har sitt ursprung i frasen "flygande bäckasiner söka hwila på mjuka tuvor ..." som en motsvarighet till engelsmännens fras "the quick brown fox jumps over the lazy dog's back".

Salta gubben som används inom ERMES-systemet (nästa generations mobiltelefonsystem) är en simulerad människa i form av ett akrylrör, fyllt med saltvatten.

Nya medarbetare på TNC

Maria Gustafsson, Anders Börjesson, Ingvor van Ginhoven, Katarina Testi.

Under de senaste två åren har TNCs fasta medarbetarskara utökats med fyra personer. Katarina Testi började redan 1995 att ansvara för receptionen, så de flesta som ringer till TNC möter hennes röst. Anders Börjesson, Ingvor van Ginhoven och Maria Gustafsson anställdes samtidigt förra året.

Anders började arbeta vid TNC under våren 1995 med anledning av det första uppdraget från Europeiska kommissionen med att komplettera deras databas Eurodicautom med svenska termer. Ingvor kom av samma skäl på sommaren och Maria under hösten.

Katarina har italienskt påbrå och en utbildning till kiropraktor bakom sig. Detta har vid flera tillfällen kunnat utnyttjas i bland annat arbetet med Eurodicautom. När medicinska termer är aktuella är det naturligt att konsultera Katarina. Dagligen har Katarina annars, förutom kontorsadministrationen, även hand om en del av personaladministrationen och ekonomin.

Maria är ursprungligen dalkulla. Hon har under lov och andra studieuppehåll bland annat arbetat inom sjukvården. Förutom gedigna studier i franska, innefattande en översättarutbildning, har hon läst juridik, ryska och engelska. Ett halvår i Caen i Normandie har hon också hunnit med. Maria reser gärna till Paris och London om tillfälle bjuds, och film är ett annat av Marias intressen. TNC har ett specialuppdrag för Europeiska kommissionens översättartjänst att hitta svenska termer för begrepp inom vitt skilda områden, när översättarna vid kommissionen gått bet. Här har Maria ofta fått gripa in.

Anders har många studieår med språk och språkrelaterade ämnen bakom sig. Anders är just nu den på TNC som klarar flest språk: finska, franska, engelska, tyska, spanska, ryska och bulgariska. Han var studiekamrat med Maria på franska översättarutbildningen. Under och mellan studierna har Anders bland annat arbetat som väktare och bibliotekskontorist.

Anders reser gärna. I Bulgarien hann han med att vara reseledare en sommar och studera en termin vid universitetet i Sofia. På Färöarna arbetade han ett drygt halvår inom fiskeindustrin, både som fiskare och fiskfabriksarbetare. Sedan den här tiden är danskan inte alltför oäven. Han har också under några månader liftat sig igenom de franskspråkiga delarna av Afrika. Senast tog han familjen med sig till Frankrike och Spanien på ett halvår.

Ingvor kan man beskriva på sätt och vis som hämtad tillbaka till fadershuset. Hon har ett förflutet inom standardiseringen under slutet av 1970-talet, först som redaktör för tidskriften STANDARD och sedan som informationssekreterare på SMS. Ett tiotal år som journalist på Ingenjörsförlaget och språk- och datastudier har givit en bred erfarenhet som kan komma till pass på TNC. Sin grundutbildning till arkitekt fick hon på Chalmers, och innan miljonprogrammets bostäder var helt färdigritade hann hon med några år på Riksbyggens projekteringskontor.

På TNC har Ingvor, som även kallas My (hon skriver sin signatur som μ), arbetat i huvudsak med Eurodicautomuppdragen; ämnesområdena har skiftat från informationsteknik till damm- och brobyggnad samt trafik och vägar. Byggrelaterad terminologi kommer med all säkerhet att hamna på Ingvors skrivbord även i fortsättningen.

Men, som redan påpekats, en terminolog får inte sky något ämnesområde. När kunskapen inom kansliet inte räcker söker vi svaren i samarbete med kunniga människor i branschen. Terminologins fortlevnad beror i hög grad på detta samarbete, vilket en nyanställd snabbt lär sig.

NYTT I BOKHYLLAN

Bergenholtz, H. m.fl
Nordisk leksikografisk ordbok
Oslo, 1997. – 348 s.
ISBN 82-00-22901-7

Att terminologi och lexikografi är två angränsande discipliner är något som är väl känt. Terminologer och lexikografer samsas om en rad begrepp som har med språk och ordlistearbete att göra, de använder vissa gemensamma metoder och det finns en hel del likheter i arbetssättet fast tonvikten kan läggas på olika aspekter.

Terminologer och lexikografer är alltså i viss mån grannar, och grannar brukar vara ganska nyfikna på varandra. Därför väckte den nyligen utkomna ordboken *Nordisk leksikografisk ordbok* (NLO) ett stort intresse här vid TNC. Den är utgiven av Nordisk forening for leksikografi. NLO är utarbetad av lexikografer och vänder sig främst till lexikografer. Ordboken innehåller en samling av begrepp inom lexikografi samt ett antal allmänna lingvistiska begrepp. NLO är den första ordboken i sitt slag i Norden och dess utgivning är ett resultat av nordiska lexikografers strävan efter att inventera terminologin inom sitt verksamhetsområde.

En systematisk inledning av Henning Bergenholtz från Danmark och Bo Svensén från Sverige ger en bra översikt över det fackområde som behandlas i NLO. Författarna diskuterar lexikografi och dess relation till angränsande discipliner, ordbokstypologi, ordbokskomponenter, ordboksstruktur, lexikografiska metoder och hjälpmedel med mera.

NLO omfattar drygt 1 000 ordboksartiklar, och källspråket är bokmål. Man frossar i en flora av ordbokstyper (ordet eller efterledet *ordbok* ingår i drygt 200 uppslagsord). Här hittar man allt från *allordbok* till *åpent normativ ordbok*, och så *biskopal ordbok* (som inte handlar om biskopar), *dold ordbok*, *konsultationsordbok*, *ordboksdidaktikk* med mera.

Varje artikel innehåller en definition eller en förklaring av begreppet i fråga. De flesta begrepp beskrivs med hjälp av en kortfattad definition som är kompletterad med en omfattande kommentar. Kommentaren kan innehålla encyklopedisk information om begreppet, upplysningar om dess historik, bruk, beskrivning av besläktade eller underordnade begrepp etc. Vill läsaren fördjupa sig i ämnet finns ett ovanligt men välkommet inslag: varje artikel innehåller en lista över litteratur där respektive begrepp hanteras.

Motsvarigheter till uppslagsord anges på ett imponerande antal språk: danska, finska, isländska, nynorska och svenska samt icke-nordiska språk – engelska, franska och tyska.

Ordboksartiklarna innehåller också hänvisningar till termer för relaterade begrepp, synonymer och antonymer. Hänvisningarna är till hjälp för systematiken i den alfabetiskt uppställda ordboken. Till hjälp är också *Systematisk klassificering* i början av ordboken. Varje begrepp hänvisas till en klass eller underklass i denna klassificering (förresten, termen *klassificering* saknas som uppslagsord).

Är man terminolog så dröjer det inte länge innan man vill ta reda på hur terminologibegrepp och termer behandlas i ordboken. Även om terminologer inte omnämns bland NLOs tilltänkta användare ingår det en del terminologitermer i NLO.

Som exempel på terminologiska begrepp som redovisas i NLO kan jag nämna *terminologi*, *terminografi*, *terminologisk database*. Jämför man urvalet av terminologiska termer i NLO med den aktuella versionen av ISO 1087 *Terminology work – Vocabulary* upptäcker man att av 1087:s drygt hundra termer finns knappt hälften i ordlistan.

Dessutom finns termer som används av både lexikografer och terminologer: *referent, begrep, extension, intension, definition, excerpering* m.m. Att definitioner på några av dessa begrepp avviker från dem som vi använder i vårt arbete visar tydligt att terminologi och lexikografi är nära men ändå skilda områden. Det sista gör också att det tar lite mer tid för en terminologiskt inriktad läsare att upptäcka t.ex. att *kjennetegn* (på svenska *kännetecken*, ett av terminologins centrala begrepp)

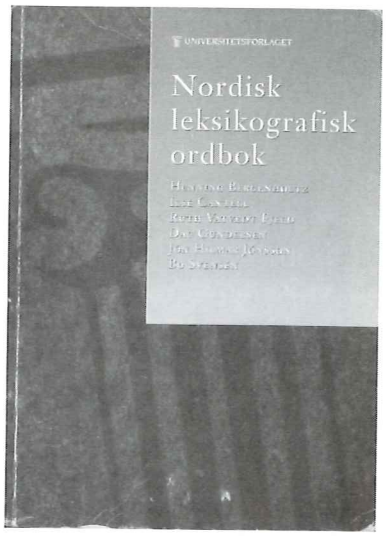

finns i ordboken men inte som uppslagsord utan som ett överordnat begrepp i definitionen på *differentia specifica*. I kommentaren till *intensjonal definisjon* har *kjennetegn* förklarats på annat sätt (där heter det faktiskt 'karaktäristisk egenskap for definiendum'). Jag vill i sammanhanget berömma kommentardelen av artiklarna. I många fall ger den en klar bild av respektive begreppssystem, besläktade begrepp m.m.

NLO är en rik samling av information om begrepp inom lexikografin. Den definierar och förklarar begrepp, hänvisar till besläktade begrepp, refererar till litteratur i ämnet. Men vad är det för typ av ordbok? En fackordbok, så klart. Är den deskriptiv eller normativ? Vill den "påvirke brukernes språkbruk"? Utgår man från kommentaren i artikeln *normativ ordbok* är NLO inte någon öppet normativ ordbok. Ändå får man känslan av att en viss normerande effekt eftersträvas. Jag hade önskat mig en explicit angivelse av ordbokstypen i förordet.

Jag avslutar min korta vandring med NLO som ledsagare med ett stort tack till författarna för deras engagerade arbete och med en försäkran om att vi ansluter oss till "faktiske brukere" av detta lärorika och mycket aktuella lexikografiska uppslagsverk. Det gäller att inte bara vara nyfiken på sina grannar. Man bör lära sig om och lära sig av varandra. Särskilt när man med grannarna delar ett intresse som heter "språk".

Klaudia Dobrina

Christer Laurén, Johan Myking, Heribert Picht : *Terminologi som vetenskapsgren.* Med bidrag av Anita Nuopponen och Nina Puuronen. Lund, Studentlitteratur, 1997. – 293 s. ISBN 91-44-00401-x.

Det brukar sägas att terminologiteorin är en ung vetenskapsgren som fortfarande håller på att utvecklas. Ett steg i den utvecklingen är onekligen *Terminologi som vetenskapsgren*. Författarna till boken säger också i sitt förord att de ser sin bok som ett avancerat nordiskt bidrag till teoriutvecklingen på terminologiområdet. De har sett kritiskt på områdets traditioner och har granskat några centrala frågor. Utarbetandet av boken har kunnat ske tack vare understöd från Nordiska kulturfonden och den är skriven på norska, danska och svenska.

En central fråga i terminologiteorin är frågan om begreppet och vad det är för något. Traditionellt har som genus proximum (närmast överordnade begrepp) till *begrepp* angivits antingen *tankeenhet* eller *kunskapsenhet*. Författarna konstaterar att en *kunskapsenhet* har en större intension än en *tankeenhet* därför att tankeenheten aldrig kan innehålla fler kännetecken än det individuella kunnandet hos en viss person. Med *kunskapsenhet* däremot bortses från individuellt kunnande, och därför inryms oändligt fler kännetecken i en kunskapsenhet.

Vidare resonerar man om det som på danska benämns *erkendelsesenhed* (på svenska *perceptionsenhet* eller *insiktsenhet?*) kan vara ett annat alternativ till genus proximum och understryker att det därvid är betydelsen 'process' hos perception som är det viktiga. Om man betraktar *begreppet* som en "erkendelsesenhed" så uttrycks en kontinuerlig förändring i takt med processens framåtskridande; kännetecknens konfiguration modifieras och så småningom uppfattar man egentligen ett nytt begrepp. Författarna avslutar resonemanget med att konstatera att begrepp som 1) tankeenhet, 2) kunskapsenhet och 3) erkendelsesenhed är väsensskilda och man bör ånyo sätta frågetecken för vad ett begrepp faktiskt är.

Andra centrala frågor som behandlas i boken är förhållandet språkplanering, standardisering och terminologi samt likheter och olikheter mellan lexikografi och terminologi, ett ämne som under senare år varit föremål för diskussioner i många sammanhang. För den som följt den debatten finns här ett översiktligt och intressant inlägg.

Boken har två "gästförfattare" som svarar för ett kapitel var. Anita Nuopponen har skrivit om begreppsrelationer och begreppssystem och Nina Puuronen om dynamiska begrepp. Båda har i avhandlingar vid Vasa universitet behandlat respektive ämnen. Med *dynamiska begrepp* avser Nina Puuronen begrepp som bildas antingen utgående från en handling eller utgående från en händelse, t.ex. *termisk nedbrytning, schablonera* och *varmluftsåldring.* Hon konstaterar att den terminologiska forskningen och det praktiska terminologiarbetet hittills mest koncentrerats kring statiska begrepp, men eftersom världen knappast är statisk, kan man inte lämna de dynamiska handlingarna och händelserna obeaktade. Hon har haft tre TNC-ordlistor som undersökningsmaterial i sin forskning: TNC 82 *Dataordboken*, TNC 84 *Plast- och gummiteknisk ordlista* och TNC 88 *Färg- och lackteknisk ordlista.* Dessutom har hon använt sig av *Bergslagens gruvspråk* av E Holmkvist.

Detta är ingen introduktionsbok i terminologi för nybörjare. Men om man sysslar med praktiskt terminologiarbete, forskar i terminologi eller har ett långvarigt intresse för terminologiteori bör man ha ett stort utbyte av att läsa boken. Och egentligen, för att citera författarnas slutord, så har boken ett värde för alla som i dag intresserar sig för språkvetenskap, fackspråk och fackspråksforskning:

"Det är inte svårt att se terminologin som en del av ett omfattande, liberalt definierat område språkvetenskap. Det intressanta ur en sådan synvinkel är att de analysredskap och teorier som terminologin har byggt upp också är användbara ur den språkvetenskapliga analysens synvinkel. Den som enbart för sin nyfikenhets skull vill närma sig den fackspråkliga kommunikationen, den som praktiskt sett dominerar den offentliga och professionella diskursen i dag, kan knappast klara av sin forskningsuppgift utan terminologin."

Anna-Lena Bucher

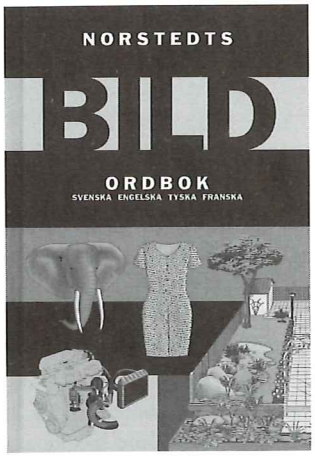

Norstedts bildordbokStockholm, 1997. – 957 s.
ISBN 91-1-966042-1

Det var länge sedan det fanns en flerspråkig bildordbok att tillgå på svenska. Förlagan till denna bildordbok som nu finns på svenska, är ursprungligen utgiven i Kanada, heter *Le Visuel dictionnaire thématique* och innehåller termer på franska och engelska. Denna svenska version innehåller, i likhet med originalupplagan, cirka 25 000 uppslagsord på svenska med samma antal motsvarigheter på engelska, tyska och franska.

Uppställningen är ordnad efter ämnesområden. Dessa är i sin tur uppdelade i ungefär 600 olika teman som djur, växter, människan, kläder, sport, energi, transporter etc. All text som namn på ämnesområden, rubriker samt termer och uttryck anges med motsvarigheter på samtliga fyra språk. De termer som används är både rena facktermer och mera vardagliga benämningar. Genus finns även angivet i anslutning till de svenska, tyska och franska termerna. En läsanvisning i början av bo-

ken ger dessutom en snabb översikt över hur sidorna är upplagda.

Bilderna är tydliga och klargörande, och tillsammans med de tillhörande termerna utgör de en välfungerande och pedagogisk enhet. Bildmaterialet är ursprungligen fotografier som bearbetats med hjälp av modern datateknik, vilket gör dem mycket verklighetstrogna samtidigt som detaljerna framträder mycket tydligare än på fotografier. Bildmaterialet har stor spännvidd, från översiktsbilder av t.ex. en stadskärna till detaljerade sprängbilder av ett kamerahus och dess olika detaljer.

För att man enkelt skall hitta det man söker finns längst bak i boken separata alfabetiska register för vart och ett av språken med tydliga sidhänvisningar.

Ordboken gör inte på något sätt anspråk på att vara heltäckande inom något ämnesområde. Styrkan hos boken är kombinationen ord och bild. Här kan man direkt konstatera om man hittat rätt term eller ej. Boken är tillräckligt täckande för att den skall vara ett intressant arbetsredskap. Ytterligare en styrka är att den innehåller illustrationer och termer av många ting och företeelser som är alldagliga och många gånger inte finns upptagna i traditionella ordböcker. *Norstedts bildordbok* finns även utgiven på cd-rom.

Gunnar Magnusson

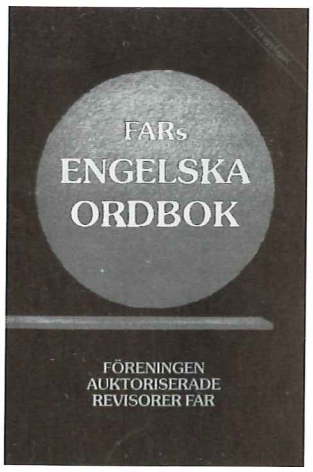

FARs engelska ordbok
7. omarb. uppl; 2 rev. tr. – Stockholm, 1997
ISBN 91-88218-25-2

Föreningen auktoriserade revisorers ordbok är liten och behändig och innehåller runt 12 000 termer och uttryck inom ekonomiområdet med särskild inriktning på redovisning och revision. Den är uppdelad i en engelsk och en svensk del. Förklaringar eller definitioner som reder ut begreppen saknas. Sedan den förra upplagan har en hel del kompletteringar gjorts, och ambitionen med ordboken är att den i möjligaste mån skall vara så aktuell som möjligt. Man har bland annat tagit med en del centrala termer och begrepp från de nya årsredovisningslagarna. Nytt för denna upplaga är även de termer och fraser som används vid balans- och resultaträkningar, som hämtats ur FARS Vägledning om årsredovisning i aktiebolag.

Särskilda beteckningar anger om termerna används eller hör hemma i brittisk engelska respektive amerikansk engelska. Termer som är specifika för EU-sammanhang och speciellt relaterade till det svenska skattesystemet är också markerade med liknande beteckningar.

En enkel och tydlig layout tillsammans med ett omfångsrikt innehåll gör den här ordboken till ett utmärkt redskap för den som använder engelska i sitt dagliga arbete med redovisning och revision.

Gunnar Magnusson

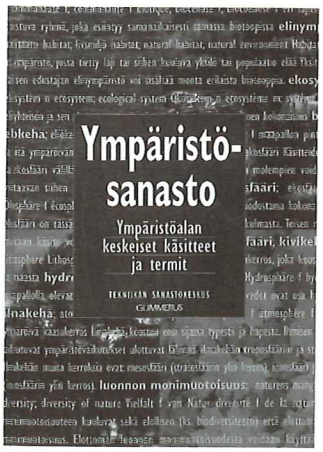

Ympäristösanasto = Miljöordlista. – Jyväskylä : Gummerus, 1998. – 163 s. (TSK 27)
ISBN 951-20-5288-1

TSK, Tekniikan Sanastokeskus (Centralen för Teknisk Terminologi), som är TNCs finska motsvarighet, har i år kommit ut med sin tjugosjunde ordlista innehållande miljöområdets centrala begrepp och termer. Den bär titeln *Ympäristösanasto*, på svenska *Miljöordlista*, och ges ut på förlaget Gummerus.

Ordlistan består av 294 termposter indelade i nio huvudområden, av vilka några i sin tur är indelade i undergrupper. Totalt sett är materialet sorterat i arton områden. Som vanligt presenterar TSK ett antal begreppssystem grafiskt. Ordlistan innehåller totalt arton bilder med begreppssystem, där även definitioner skrivna med liten stil är medtagna.

Förutom finsk term, definition och ofta en omfattande anmärkning innehåller varje termpost även svensk, engelsk, tysk och fransk termmotsvarighet. Om den icke-finska termen står för ett vidare eller snävare begrepp än det som är definierat markeras termen med tecknen < respektive >. Om endast ungefärlig eller näraliggande termmotsvarighet ges markeras denna med tecknet ~. För svenskans och engelskans del anges det till och med särskilt om den givna termen är svensk, rikssvensk eller finlandssvensk respektive engelsk, brittisk eller amerikansk. Exempel på båda dessa typer av upplysningar ser man i termpost nr 204:

maisemansuojelualue; maisema-alue

ei:	luonnonpuisto
svFI	landskapsvårdsområde *n*
svSE	~naturreservat *n*
en	~nature park; ~regional park; ~nature reserve
enGB	~national park
de	Landschaftsschutzgebiet *n*; ~Naturpark *m*
fr	~parc *m* naturel régional; ~parc *m* naturel

lain nojalla perustettu *luonnonsuojelualue*, jonka tavoitteena on perustamistilanteen *maankäyttöä* ja *luonnonvarojen käyttöä* olennaisesti rajoittamatta säilyttää alueen maisema; ks. myös *maisemansuojelu*

(Den finska anmärkningen har utelämnats här.)

Termen *naturreservat* betecknar det närmaste rikssvenska begreppet och motsvarar för övrigt mer exakt den finska termen *luonnonpuisto*. De flesta begrepp som termsamlingen tar upp är dock inte nationsspecifika.

Ordlistan kan vara användbar även för personer utan kunskaper i finska. Via registret på något av språken hänvisas man till en eller flera termposter.

⇨

NYTT I BOKHYLLAN

På så sätt kan man åtminstone få förslag till översättning av en given term till och från de fem språken. Man kan naturligtvis även ha glädje av de arton bilderna, men då får man slå en del för att få fram motsvarande svenska termer.

TSK har haft vänligheten att för TNC-aktuellt översätta innehållsförteckningen och förteckningen över begreppssystemen till svenska. Miljöordlistan kostar knappt 200 finska mark och kan beställas bland annat från Akademiska bokhandeln i Helsingfors: (http://www.akateeminen.com).

Anders Börjesson

Ordlistearbete i korthet
Ordlistans uppbyggnad och beteckningar (= läsanvisningar)
Inledning till ordlistans begrepp
[här förklaras till exempel *miljö* och *natur*, som inte är definierade i ordlistan, hur vissa begrepp är avgränsade, en del termekvivalenter osv. /Övs. anm.]
Ordlista:
1. **Allmänna begrepp**
2. **Naturtyper**
3. **Byggd miljö**
4. **Användning av naturresurser och miljöverkningar**
   4.1 Naturresurser och användning av dem
   4.2 Miljöverkningar till följd av människans aktiviteter
   4.3 Företeelser som förorsakar miljöverkningar
   4.4 Miljöövervakning
   4.5 Miljöteknik
5. **Miljöpolitik och miljövårdsförvaltning**
6. **Miljövård**
   6.1 Delområden och åtgärder inom miljövården
   6.2 Naturvård – naturvårdsaktiviteter, skyddsområden och hotade arter
7. **Avfall och avfallshantering**
   7.1 Avfallskategorier
   7.2 Avfallstyper
   7.3 Avfallshantering
8. **Miljöledning**
   8.1 Företagens miljöpolicy och miljöledning
   8.2 Miljörevision
   8.3 Livscykelanalys och miljömärken
9. **Övriga begrepp och benämningar**

Franskt register
Tyskt register
Engelskt register
Svenskt register
Finskt register

Förteckning över begreppssystemen

Bild 1: Ekosystem och biosamhälle
Bild 2: Skog
Bild 3: Naturtyper
Bild 4: Planläggning
Bild 5: Användning av naturresurser
Bild 6: Miljöbelastning
Bild 7: Miljöförstöring
Bild 8: Utsläpp
Bild 9: Miljöskador
Bild 10: Miljöövervakning
Bild 11: Miljöteknik
Bild 12: Miljövårdsförvaltning
Bild 13: Miljövårdens delområden
Bild 14: Skyddsområden
Bild 15: Avfallskategorier och avfallstyper
Bild 16: Avfallshantering
Bild 17: Miljörevision
Bild 18: Livscykelanalys

TSKs översättning till svenska av innehållsförteckningen i Ympäristösanasto (Miljöordlista).

DIN 2345 "Translation Contracts"

I april publicerade den tyska standardiseringsorganisationen DIN en ny standard som riktar sig till alla som utför eller beställer översättningsarbeten.

Standarden DIN 2345 är avsedd att fungera som ett hjälpmedel vid kontraktsskrivning och även som ett instrument för kvalitetskontroll under hela den process som leder fram till en färdig översättning. I standarden beskrivs ett arbetssätt som skall ge goda förutsättningar för ett lyckat resultat. Stor vikt läggs vid samarbete mellan översättaren och beställaren. Beställaren väntas bland annat förse översättaren med dokumentation och i förekommande fall med den terminologi som översättaren behöver för att kunna utföra sitt arbete på bästa sätt. Om man har arbetat enligt standarden och slutprodukten ändå inte håller måttet skall det vara möjligt att gå tillbaka och titta på varje moment i processen och identifiera orsaken till felaktigheterna. Översättaren kan på så sätt skyddas mot ogrundad kritik.

Översättare och översättningsbyråer kan på eget ansvar förklara att de arbetar enligt DIN 2345. Information om hur man avger en sådan förklaring och om villkoren för användning av DIN-stämpeln ges i standarden. Med hjälp av standarden kan man på ett tydligt sätt beskriva det arbetssätt och det kvalitetssäkringssystem man använder, något som bör kunna skapa tilltro hos beställaren. Att översättaren har arbetat enligt standarden skall kunna kontrolleras utifrån varje färdig översatt text.

DIN 2345 kan beställas från SIS Förlag, telefon 08-610 30 00, eller från Beuth-Verlag, Tyskland, fax +49 30 26 01 1263.

Maria Gustafsson

Under vinjetten "Svenska datatermgruppen" presenterar vi fortlöpande rekommendationer från Datatermgruppen. Följande termartiklar är hämtade ur version nr 12 den 7 april 1998. Den fullständiga listan över rekommendationer och eventuella justeringar i tidigare termartiklar finns på Datatermgruppens webbplats.

datalager

databas där data lagras på ett sätt som underlättar de avancerade sökningar och sammanställningar som behövs för beslutsstöd och analys inom en organisation

Använd *datalager* i stället för eng. *data warehouse*. För uttrycket *data warehousing* förordar vi *datalagerhantering*.

Kommentar

Datalager (eller snarare *data warehouse*) är ett modeord just nu (1998), och det varierar vad olika leverantörer lägger i begreppet. Vanligen åsyftas dock ett lager med information som berör hela organisationen, omfattar flera ämnesområden och härrör från flera andra källor (databaser). Ett datalager har ansenlig storlek, kanske 100 gigabyte eller mer. Eng. *data mart* står för ett småskaligt datalager och skulle kunna översättas med *dataförråd*. Om ett datalager omfattar hela företagets information hanterar ett typiskt dataförråd en viss avdelnings information. Till datalagret hör förutom databashanterare särskilda program för extrahering, återsökning och sammanställning av data.

Även termen *informationslager* har använts på svenska, men vi tror att risken för missförstånd blir mindre om man använder samma förled som i engelskan.

direktuppspelning

[i webbsammanhang:] dataöverföring som innebär att överföring och uppspelning av ljud eller rörliga bilder sker successivt, i stället för att spelas upp först när hela överföringen är klar

Använd *direktuppspelning* för eng. *streaming* och *direktuppspelad* för eng. *streamed* i uttryck som *direktuppspelad video* (eng. *streamed video*).

SVENSKA DATATERMGRUPPEN

Det datatekniska området expanderar snabbt, och allt flera icke specialutbildade kommer i beröring med det. Många upplever en ganska stor terminologisk förvirring med ett ständigt tillflöde av nya, ofta svårhanterliga engelska termer.

Svenska datatermgruppen är en brett sammansatt grupp med företrädare för bl.a. språkvården, dagspressen, etermedier, högskolor, företag inom databranschen och branschpressen. TNC och Svenska språknämnden fungerar som samordnare.

Gruppen ger råd och rekommendationer om aktuella datatermer. Ambitionen är inte att utarbeta någon fullständig terminologi utan att ta upp ett urval av sådana termer där man kan behöva hjälp. De förklaringar som ges gör inte anspråk på att vara fullvärdiga definitioner. Datatermgruppen kommer fortlöpande att ta upp nya begrepp till behandling, men revideringar av tidigare bearbetade begrepp kan också förekomma.

Gruppen tar gärna emot synpunkter på arbetet.

Kontakta: Åsa Holmér, TNC, tfn 08-735 99 79, fax 08-27 32 86.

Kommentarer kan också skickas till e-postadress: dataterm@tnc.se

Svenska datatermgruppens rekommendationer finns tillgängliga via webbadress: http://www.tnc.se/dataterm.htm eller http://www.nada.kth.se/dataterm

Kommentar

I andra sammanhang kan det finnas anledning att använda andra uttryck, t.ex. *videoflöde* för eng. *video stream*.

domänadress

adress till en organisation o.d. eller till en dator på Internet

Använd *domänadress* i stället för eng. *domain address*.

Kommentar

En domänadress är det som står efter @ i e-postadresser på Internet och det som står efter de dubbla snedstrecken i webbadresser (men före ett eventuellt senare snedstreck).

Exempel 1: I e-postadressen maria.jansson@bergbolaget.se är domänadressen bergbolaget.se.

Exempel 2: I webbadressen http://www.rr.kov.se/ är domänadressen www.rr.kov.se (vilket är adressen till webbserverdatorn för Konsumentverkets tidning Råd & Röns webbplats).

Domänadresser består ofta av ett datornamn – www i exempel 2 – följt av ett domännamn (eng. *domain name*) - rr.kov.se i exempel 2. Man talar också om underdomäner (eng. *sub domains*): I exempel 2 är rr.kov.se en underdomän till kov.se. Jämför e-postadress, Internetadress och webbadress.

ikon, symbol

representation av ett objekt (program, fil, mapp) i form av en liten bild på datorns skärmbild

Använd *ikon* eller *symbol* för eng. *icon*.

Kommentar

Termen *ikon* har kommit att dominera, men termen *symbol* är vanligast i Macintoshvärlden.

Internetadress

domänadress, e-postadress eller webbadress

Använd *Internetadress* som övergripande term för de olika typerna av adresser som används på Internet: domänadress, e-postadress och webbadress.

Kommentar

En fjärde typ av Internetadress är IP-adress, en typ av numerisk adress som datorer använder. Exempel: IP-adressen till webbserverdatorn för Svenska datatermgruppens webbplats är när detta skrivs 130.237.222.66.

plattform

specifik datorutrustning, programvara eller kombination av dessa

Eng. *platform* översätts ofta med *plattform*, men innebörden av termen är många gånger oklar och kan då behöva preciseras.

Kommentar

Plattform kan t.ex. avse en viss processor, en viss buss eller ett visst operativsystem. Sammansättningen *plattformsoberoende* är också ofta oklar och kan behöva preciseras. Det är bättre att skriva det man menar, t.ex. "oberoende av operativsystem", "fungerar i alla datormiljöer", eller liknande.

pushteknik

klient-serverteknik som innebär att servern sänder data utan att klienten har efterfrågat dessa; [i Internetsammanhang även i vidare betydelse:] klient-serverteknik för serverut-

sändning utan direkt klientstyrning

Använd *pushteknik* för eng. *push technology.*

webbutsändning
utsändning av webbsidor (och liknande information) med pushteknik.

Använd *webbutsändning* för eng. *webcasting.*

webbkanal
kanal för en viss webbutsändares webbutsändning

Använd *webbkanal* för eng. *web channel.*

webbakgrund
visningssätt för webbläsare (och andra klienter för webbutsändningar) som innebär att informationen från en vald webbkanal visas som bakgrundsbild på skärmen

Använd *webbakgrund* för eng. *webtop.*

Kommentar
Detta teknikområde är ganska nytt, och terminologin är fortfarande vacklande. Det som sker vid traditionell webbanvändning kan benämnas med eng. *pull*, dvs. webbläsaren "drar" aktivt till sig webbsidorna från webbservern. Eng. *push* betecknar en motsatt teknik: en server "trycker ut" information till en klient. Kanalliknelsen är en analogi med hur man upplever tv-mediet. I strikt teknisk mening handlar det naturligtvis inte om kanaler, men för användaren upplevs det så: man väljer mellan att ansluta till olika webbutsändares tjänster, som var och en skickar ut ett visst innehåll.

Skillnaden mellan *pushteknik* och *pullteknik* är dock ofta inte så stor som det låter – utsändningen begärs oftast av klienten och användaren kan med klientprogrammet styra vilken typ av innehåll som ska sändas. Ser man i stället mer till funktionen, som kan liknas vid en prenumeration, skulle man kunna tala om *webbprenumeration.*

Den som ansvarar för webbutsändningar kallas *webbutsändare.* Normalt erbjuder en webbutsändare en enda kanal.

Om Svenska datatermgruppen

Som ni läsare har märkt har vi sedan nr 1996:2 publicerat de rekommendationer om datatermer som Svenska datatermgruppen kommit fram till. Här nedan vill vi berätta om bakgrunden till hur gruppen bildades, hur den fungerar och vad den har för uppgift.

Ingen har väl undgått att notera att datasprålet innnehåller en massa osmälta engelska ord. Problemet med de engelska orden är att många svenskar hellre vill eller i alla fall har velat använda dem. Engelska uppfattas som internationellt, trendigt och prestigefyllt, svenska som lite töntigt.

Onödigt med svenska?

Vissa, speciellt fackmännen, menar också att det är bra om saker och ting heter likadant på svenska och engelska i en så internationaliserad bransch som databranschen. Det är helt enkelt onödigt att hitta svenska ekvivalenter. Det resonemanget kunde kanske till nöds accepteras när datorerna var i experternas våld, men nu är situationen annorlunda.

I dag kommer väldigt många människor i direktkontakt med datorer, Internetanvändningen är mycket spridd, och Internetleverantörerna håller som bäst på att få oss alla att koppla upp på Internet. Resultatet av det är att datatermerna väller in också i allmänspråket. Och då kommer allt i ett annat läge. Nu om inte förr krävs begripliga och lätthanterliga termer på svenska.

Behovet av begripliga datatermer har vi som arbetar på TNC märkt av. Vi får många frågor hit som rör dataterminologi: Kan man envända *e-mail* på svenska? Eller *sajt*? Vi har en *helpdesk* hos oss, men vi vill gärna ha ett svenskt ord för det. Vad skall vi säga? Vi har både *Intranet* och *Extranet* på vårt företag. Men hur skrivs det på svenska? Nu hör man ofta talas om *Call Center.* Finns det inget svenskare för det?

Även Svenska språknämnden som har som uppgift att "bevaka" allmänspråket har känt av denna ökning av frågor som rör datatermer. För att göra något åt saken gick Svenska språknämnden i maj för två år sedan ut med ett upprop: man ville samla personer med intresse och kunnande inom detta område för att diskutera formerna för ett nätverk vars uppgift skulle vara att publicera normerande rekommendationer för datatermer på svenska.

Brett intresse

Intresset visade sig vara mycket stort, och vid det första mötet bildades Svenska datatermgruppen. Det är i dag en brett sammansatt grupp med företrädare för databranschen, medierna och språkvården. Som samordnare fungerar TNC och Svenska språknämnden.

I gruppen ingår följande intressenter:

- **översättningsföretag** som producerar handböcker (Interverbum, WM-data, Wordwork, Translator teknikinformation)
- **tillverkare**, som har sista ordet när program och handböcker skall översättas (IBM, Microsoft, Apple, Sun Microsystems)
- **datatidningar**, i vilka datoranvändarna ofta första gången läser om nya produkter och företeelser och vad de kallas (datatidningsförlaget IDG och ytterligare några datatidningar)
- **språkvården** (Svenska Akademien, Informationstekniska standardiseringen, språkvården i Finland, Danmark och Norge)
- **medierna** (översättningsföretaget svensk Text, Hufvudstadsbladet, ett par reklambyråer samt språkvårdarna på de stora dagstidningarna, på Sveriges Radio och TT)
- **högskolor** (KTH, Stockholms universitet)
- **större institutioner och företag** (Telia, Ericsson).

Effektiv arbetsgrupp

Vi insåg snabbt att arbetsgruppen måste vara mindre för att bli effektiv. Svenska datatermgruppen består i dag därför av en koordinationsgrupp, en sammanträdesgrupp och en remissgrupp.

Koordinationsgruppen är ytterst ansvarig för att formulera och publicera termgruppens rekommendationer. Gruppen, som träffas efter behov, ungefär en gång i månaden, består för

närvarande av åtta personer, med en jämn fördelning mellan datatekniska och språkvårdande representanter. Till varje enskilt möte kan olika personer med relevanta kunskaper om de aktuella begreppen bjudas in.

Sammanträdesgruppen har hittills träffats ca fyra gånger per år. Här ingår förutom koordinationsgruppens medlemmar alltså alla de representanter för de breda spektrum av företag och institutioner som finns med i Svenska datatermgruppen och som leder till att rekommendationerna får en bred förankring och vid spridning. I sammanträdesgruppen diskuteras i första hand riktlinjer, organisatoriska och administrativa frågor samt särskilt viktiga eller svårhanterliga begrepp. Syftet med gruppens möten är dessutom att erfarenheter och tankar skall utbytas över bransch- och företagsgränserna.

Remissgruppen fungerar som remissinstans för de rekommendationsförslag som formuleras av koordinationsgruppen. I remissgruppen ingår samtliga deltagare i sammanträdesgruppen, men också andra personer som har särskilda kunskaper eller på annat sätt kan bidra med goda synpunkter. Den här gruppen träffas aldrig personligen, utan alla möten sker via e-post.

Arbetssättet ger förankring

Den arbetsgång som vi följer påminner mycket om arbetsmomenten i ett klassiskt terminologiskt ordlisteprojekt à la TNC:

1. Vi utreder begreppet och beskriver det ofta i en förklaring, men inte alltid. Förklaringen är heller inte alltid lika "terminologiskt" utformad som definitionerna i våra ordlistor. Den kan vara rätt vag och innehålla exempel, vilket TNCs ordlistor inte tillåter.
2. Vi föreslår termer med utgångspunkt i språkbruket och i skriftliga källor, och med en språklig utformning som passar in i svenska språket.
3. Vi skickar rekommendationen på remiss till remissgruppen.
4. Vi bearbetar remissvaren i koordinationsgruppen, reviderar om det behövs, skickar ut på ny remiss om det behövs etc.
5. Vi publicerar de genomtröskade rekommendationerna på vår webbplats.
6. Alla som vill kan skicka kritik till oss, som sedan kan leda till revidering, ny remiss etc.

Egen webbplats

Redan efter några månader presenterade vi de första rekommendationerna på en egen webbplats. Version 12 av rekommendationerna, publicerad den 7 april 1998, innehåller termartiklar som tar upp 107 begrepp.

Förutom rekommendationerna har vi andra webbsidor på vår webbplats: Vi har en presentation av vår verksamhet. Vi beskriver principerna för termarbetet. Vi har också en avdelning med frågor och svar där mer obearbetade terminologiska problem tas upp till diskussion. Vi ger även rekommendationer av skrivregelstyp. Dessutom har vi en intern webbplats (som man kan komma till om man har fått ett lösenord) från vilken vi kan förmedla information som framför allt koordinationsgruppen behöver.

Sökstatistik ger signaler

Med hjälp av en funktion som registrerar de sökningar som görs kan vi ta ut listor över vilka uttryck som folk mest sökt på. Det leder till att vi får en direkt signal om vad som är aktuellt och mest brännande. Det hjälper oss också att se vilka sökord vi bör lägga in som hänvisningar i registret eller som vi kanske bör avråda ifrån i en artikel.

Kontakt

Ett av TNCs ansvarsområden är att se till att det som skrivs på svenska inte i onödan uttrycks svårt och tillkrånglat. Att använda svenska datatermer i stället för engelska är ett led i att underlätta kommunikationen mellan fackmän och lekmän. Vi vill därför uppmana dig som skriver och talar om informationsteknik: titta om Svenska datatermgruppen har behandlat det begrepp du tänkt skriva om. Och använd i så fall den term vi har rekommenderat i stället för den engelska motsvarigheten. Kontakta oss gärna om ni tycker att vi hamnat fel i någon rekommendation, eller om ni har egna termförslag. Ju bredare förankring, desto bättre!

Åsa Holmér

Ur terminologikalendern

Den 24–26 augusti 1998 hålls en konferens i Wien för att hedra hundraårsminnet av Eugen Wüsters födelse.

"ProCom '98" är titeln på konferensen som arrangeras gemensamt av International Institute for Terminology Research (IITF), International Information Centre for Terminology (Infoterm), International Esperanto Museum (IEM)/Austrian National Library (ONB) samt Austrian National Commission for UNESCO (ÖUK). För det praktiska arbetet med konferrensen ansvarar TermNet.

Arrangemanget är uppdelat i två avdelningar: dels en vetenskaplig del med titeln "Professional Communication, Terminology and Planned Languages", dels det fjärde internationella Infoterm-symposiet, "Terminology Work and Knowledge Transfer".

Konferensspråk kommer att vara engelska, franska, tyska och esperanto.

Intresserade kan vända sig till:
TermNet
Simmeringer Hauptstr. 24
A-1110 Wien
Österrike
Tel: +43 1 74040 280
Fax: +43 1 74040 281
E-post: termnet@termnet.at

Under den här rubriken redogör vi för några av de termfrågor som inkommit till TNCs termtjänst. Vi tar gärna emot läsarnas synpunkter på våra svar.

Att angöra en brygga

I nr 1997:2 av TNC-aktuellt, sidan 14, definieras *brygga* som 'utbyggnad i vatten från strand eller kaj för angöring samt i- eller urlastning av båtar'. Ingvar Olsson i Brastad, som för övrigt anlitades som fiskeriexpert inom Edic 3-projektet, hörde av sig och hade följande att säga:

"Jag skulle gärna vilja veta hur man angör en brygga! Den finessen trodde jag var förbehållen Hasse och Tage. Skämt åsido, man kan inte *angöra en brygga* men man kan mycket väl förtöja vid en brygga. Att angöra betyder att man närmar sig land, *får landkänning*, (vilket i sin tur inte betyder att man får fysisk kontakt med land). En angöringsfyr är en fyr med stor lysvidd, ett bra hjälpmedel, nattetid, för båtar som skall angöra land från öppna havet. En angöringsboj är i regel placerad flera sjömil ut till havs. Men ni skall inte vara ledsna, även i en sån genuin sjöfartsmiljö som Smögen har jag sett samma groda. Där hade hamnkapten kallat fiskebåtarnas tilläggsplats för *Angöring för fiskebåtar*, så ni är i gott sällskap."

Vi tackar Ingvar för klargörandet. Ja, hur ligger det nu till med detta? Vi forskade vidare i såväl fackspråkliga som allmänspråkliga ordböcker och encyklopedier. Definitionen ovan av begreppet *brygga* var direkt hämtad från *Nationalencyklopedin,* artikeln *brygga*. Skulle verkligen NE ha gjort en sådan groda? Både ja och nej. Det förhåller sig nämligen på det viset att Ingvar Olsson har alldeles rätt om vi håller oss till *fackspråket*. På den punkten är alla de nautiska ordböcker som vi konsulterat entydiga. Även NE är härvidlag korrekt i sin artikel *angöra land*.

I allmänspråket däremot finns det väl så etablerade belägg för att man kan *angöra en brygga*. Till exempel får man i *SAOB* (1898) i artikeln *angöra* förutom den rent fackspråkliga betydelsen veta att *angöra* kan betyda 'lägga till vid (ett landningsställe, en kaj, brygga o.d.)'. Ett par citat ges, bl.a. ur Tullstadga 1877, § 61: "Skeppare, hvilken inseglar till Göteborg, skall ... angöra Klippans tullstation"; och Stockholms Dagblad, landsortsupplagan, 1898, nr 147, s. 4: "Det har händt ... att djupgående fartyg ... hängt upp sig på pålarne vid kajen, när de angjort bron hårdt och till hela fartygets längd."

Även senaste utgåvan av *SAOL* och *Nationalencyklopedins ordbok* redogör för båda dessa betydelser, den fackspråkliga och den allmänspråkliga.

På så sätt har både NE, Ingvar Olsson och alla andra rätt i denna fråga, men visst är det olyckligt att ett och samma ord har kommit att få två så olika betydelser, den ena som fackspråklig term, den andra som allmänspråkligt ord.

Tack Ingvar för att du gav oss anledning att reda ut och förhoppningsvis klargöra detta.

Raskt över till den nya högen av frågor!

Definitionsfrågor

digital signatur

FRÅGA: Hur definierar man begreppet *digital signatur*, eller heter det *elektronisk signatur*?

SVAR: *Digital signatur* definieras som 'omvandling av ett meddelande på ett sätt som endast avsändaren kan utföra och som tillåter mottagaren att kontrollera meddelandets äkthet, innehåll och avsändarens identitet'. Den *digitala signaturen* garanterar sekretess vid till exempel överföring av pengar via Internet. Uttrycket *elektronisk signatur* bör undvikas.

fönsterbänksystem

FRÅGA: Vad är ett *fönsterbänksystem*?

SVAR: Enligt SS 42 10 32 är ett *fönsterbänksystem* ett ledningskanalsystem avsett för montering på eller i vägg, företrädesvis i fönsterbänknivå, vanligtvis försett med dosor för skarvar och avgreningar samt dosor för installationsapparater för starkström och svagström.

geoteknik

FRÅGA: Hur definieras termen *geoteknik*? Hur blir man *geotekniker*?

SVAR: *Geoteknik* definieras som 'läran om jords och bergs tekniska egenskaper samt dess tillämpning vid främst byggnads- och anläggningsverksamhet'. Det finns ingen speciell utbildning till *geotekniker*, men de flesta har någon form av byggteknisk utbildning (från gymnasium eller högskola). Många som arbetar som *geotekniker* har gått Väg- och vattenbyggnadslinjen på högskolan. *Geotekniker* är alltså en yrkestitel, och ingen utbildningstitel, som till exempel *civilingenjör*.

hanteringsmodul

FRÅGA: Kan TNC ge en synonym till termen *hanteringsmodul*? *Liten robot*?

SVAR: I Gunnar S. Bolmsjös bok *Industriell robotteknik* står att läsa följande: "Hanteringsautomaten är en maskin, uppbyggd av enkla standardiserade moduler som var och en utför en rotations- och translationsrörelse". Enligt Bolmsjö bör en sådan maskin inte benämnas *robot* eller *industrirobot*. Vi kan inte hitta något belägg för termen *hanteringsmodul*, och den säger inte heller särskilt mycket om man inte vet att det är *hanteringsautomater* man talar om.

ledtid och leveranstid

FRÅGA: Jag har svårt att skilja mellan *ledtid* och *leveranstid*. Kan TNC hjälpa till med definitioner?

SVAR: I TNC 93 *Transportordlista* definieras *ledtid* som 'tid som förflyter mellan tidpunkten för en beställning och tidpunkten då det beställda finns tillgängligt för avsedd användning' och *leveranstid* som 'tid som förflyter mellan tidpunkten för en beställning och tidpunkten då det beställda tas emot av mottagaren'. Under *leveranstid* finns också en viktig anmärkning: "Ledtid och leveranstid kan sammanfalla, nämligen om tidpunkten för mottagandet sammanfaller med tidpunkten då det beställda finns tillgängligt för avsedd användning."

leptokurtosis
FRÅGA: Vad är *leptokurtosis*? Jag tror att det är en statistikterm.

SVAR: Det är mycket riktigt ett begrepp som förekommer inom statistiken. De engelska termerna *leptokurtic* och *leptokurtosis* finns belagda, och det senare kan med utgångspunkt i *Nationalencyklopedin* beskrivas som 'toppig statistisk fördelning i förhållande till normalfördelningen'. Nationalencyklopedin använder uttrycket *positiv kurtosis*, vilket torde motsvara begreppet.

luftningsventil och avluftningsventil
FRÅGA: Hur definieras *luftningsventil* och *avluftningsventil*?

SVAR: *Luftningsventil* definieras enligt SMS 1201 *Rörledningsarmatur – Ventilterminologi* som 'ventil genom vilken icke önskvärd luft i ett ledningssystem kan släppas ut'. *Avluftningsventil* lyckades vi inte hitta, men däremot *avluftare*, som i TNC 69 *Luftbehandlingsordlista* definieras som 'don för automatisk eller manuell avtappning av luft ur vätskecirkulationssystem'.

lunnare
FRÅGA: Vad är en *lunnare*?

SVAR: En *lunnare* är ett fordon avsett för terrängtransport av helt eller delvis släpande (virkes)last.

maskin och verktyg
FRÅGA: Hur definieras termerna *maskin* och *verktyg*?

SVAR: En *maskin* är ett don för omvandling eller omformning av energi eller för bearbetning eller behandling av material och som karakteristiskt innehåller delar i ständig rörelse. *Verktyg* definieras som 'don för bearbetning, behandling eller fasthållning'.

monomer
FRÅGA: Vad är en *monomer*?

SVAR: En *monomer* (med betoning på sista stavelsen) är ett ämne som består av molekyler med låg molekylvikt och med förmåga att reagera med samma eller andra molekyler till en polymer.

nod
FRÅGA: Vad är en *nod*?

SVAR: Termen definieras lite olika beroende på sammanhang. I TNCs *Hållfasthetsordlista* definieras *nod* som 'punkt, linje eller yta där amplituden är noll' och i TNCs *Transportordlista* lyder definitionen: 'knutpunkt eller start- eller slutpunkt för led'. Inom datakommunikation är *nod* en knutpunkt i ett nätverk. För att en utrustning skall betraktas som en nod måste den ha ett visst mått av intelligens och självständighet.

produktionsingenjör
FRÅGA: Vad gör en *produktionsingenjör*?

SVAR: I *Nordisk yrkesklassificering* står att en *produktionsingenjör* 'leder, planerar och rationaliserar produktion, montage och service av maskiner m.m., väljer och utvecklar produktionsmetod och arbetsorganisation, svarar för materiell försörjning och beräknar driftskostnad'.

renhållning, rengöring och slutrengöring
FRÅGA: Hur definieras dessa termer?

SVAR: *Renhållning* definieras som 'hopsamling och bortforsling av spill, emballage, hjälpmaterial o.d. till uppsamlingsställe för avfall'. *Rengöring* är 'avlägsnande av förorening' (i samband med målning kan *rengöring* även innefatta avlägsnande av gammalt färgskikt e.d.). *Slutrengöring* definieras som 'rengöring och renhållning i samband med färdigställande av entreprenad'; *slutrengöringen* omfattar exempelvis dammsugning, avtorkning, fönsterputsning eller borttagning av färgstänk.

stoft, damm och partikel
FRÅGA: Jag skriver en broschyr om en apparat som inte bör användas där det finns mycket *partiklar*, *stoft* eller *damm* i luften, som mjöl eller sand. Vilken term bör jag välja?

SVAR: *Partiklar* kan delas in i *vätskepartiklar* och *fasta partiklar*. De senare partiklarna kallas *stoft*. I vissa sammanhang används termen *damm* som synonym till *stoft*, till exempel i samband med naturligt stoft eller stoft från en partikelalstrande process, exempelvis stenkrossning eller tröskning. I TNC 69 *Luftbehandlingsordlista* definieras *stoft* som 'fasta partiklar med olika dimensioner och ursprung, vilka i allmänhet kan hålla sig svävande någon tid i en gas'. Du bör välja *stoft* i stället för *damm* i det här sammanhanget.

svepelektronmikroskop
FRÅGA: Finns det något som heter *svepelektronmikroskop*, och vad är det i så fall?

SVAR: Ja, *svepelektronmikroskopet* (eller *svepmikroskopet*) är den vanligaste typen av elektronmikroskop. *Svepmikroskopi* är en registreringsmetod där ytan av ett prov undersöks punkt för punkt inom ett rektangulärt område, och en bild av provet visas på en bildskärm. I ett *svepelektronmikroskop* får en fin elektronstråle svepa över provet. Provytan kan svepas så snabbt att hela biiden kan iakttas på samma sätt som i en TV-apparat.

tekniker
FRÅGA: Behövs det någon speciell utbildning för att få kalla sig *tekniker* och hur definieras ordet?

SVAR: Enligt *Svensk ordbok* är en *tekniker* en person som yrkesmässigt ägnar sig åt teknik. De flesta som arbetar med teknik har troligen någon form av teknisk utbildning, även om det inte krävs någon speciell examen. För att få kalla sig till exempel civilingenjör måste man däremot ha en examen från en teknisk högskola.

totalstation
FRÅGA: Vad är en *totalstation*, och vad heter det på engelska?

SVAR: En *totalstation* (*elektronisk takymeter*) är ett elektroniskt instrument för mätning av längd, horisontal riktning och verktikalvinkel. *Totalstationer* används ofta vid detaljmätning. Den engelska motsvarigheten är *total station*.

återbruk
FRÅGA: Vad är *återbruk*?

SVAR: Termen *återbruk* är en synonym till *återanvändning*, och definieras som 'återvinning i befintligt skick genom utnyttjande av produktkvalitet'.

Ett vanligt exempel på detta är de flaskor vi lämnar in som returglas och som sedan diskas och återanvänds.

Formfrågor

grundning eller grundering
FRÅGA: Heter det *grundning* eller *grundering* när det gäller plåt? Termen förekommer i följande mening: "Rostskyddets grund är en rostskyddad primer för grundering/grundning av plåtytor."
SVAR: Det heter *grundning*.

iridiserande eller iriserande
FRÅGA: I en artikel som jag redigerar talas det om *iridiserande anlöpningsfärger*, och i texten förekommer även en annan stavning: *iridiscerande*. Men skall det inte heta *iriserande*?
SVAR: Vi finner också bara belägg för *irisera*, *irisering* och *iriserande*. Författarens förslag är troligen en anglicism. *Irisering* heter nämligen *iridiscence* på engelska.

kemisk beteckning
FRÅGA: Hur betecknas *sexvärt krom*? När det gäller t.ex. *tvåvärd koppar* skriver man Cu^2, men jag har också sett att man ibland skriver *Cu(II)*, dvs romerska siffror inom parentes efter den kemiska beteckningen. Hur skall det vara?
SVAR: Om det är en jon skriver man *sexvärt krom* som Cr^{6+}, men om det är en molekyl där krom ingår skriver man *Cr(VI)*. När man använder romerska siffror skall de skrivas på samma rad som den kemiska beteckningen, och inte som exponent.

konsumtionsvatten och dricksvatten
FRÅGA: Uppfyller vatten som måste kokas före förtäring kraven för att få kallas *hushållsvatten*?
SVAR: Nej. Men först ett par ord om termvalet: *hushållsvatten* och *ledningsvatten* är termer som TNC har avrått ifrån. På Stockholm Vatten använder man termen *dricksvatten* – och det måste vara drickbart **utan kokning**. *Dricksvatten* (och synonymen *konsumtionsvatten*) är också de termer som tas upp i TNC 95 *Plan- och byggtermer 1994*, med definitionen 'vatten tjänligt för förtäring, matlagning o.d.'

mikrokristallin cellulosa
FRÅGA: Jag skall översätta texten på en tablettförpackning, där det står att tabletterna innehåller *mikrokristallinsk cellulosa*. Är det rätt form på adjektivet?
SVAR: Nej, det bör stå *mikrokristallin cellulosa*.

mineralpigment
FRÅGA: Är *mineralpigment* en vedertagen term?
SVAR: Ja, det är en etablerad term, som står för 'pigment utvunnet ur mineral'.

spårfordon eller spårgående fordon
FRÅGA: Vad kan man kalla ett fordon som kan gå både på räls och på väg, vilket t.ex. en del av Banverkets servicefordon gör? *Spårfordon* eller *spårgående fordon*?
SVAR: *Spårgående* används så vitt vi kan belägga uteslutande om kranar, exempelvis *spårgående fordonskran*, som är en fordonskran på ett järnvägsfordon. När det gäller transporter talar man om *spårbunden*, t.ex. *spårbunden tippvagn* för transport av jord. *Spårfordon* inkluderas i fordonsbegreppet, dvs. 'anordning på hjul, band, medar e.d. avsedd för transport på marken'. Fordon som kan gå både på räls och väg kan förslagsvis benämnas *kombinerat väg- och spårfordon*.

strömstyrka
FRÅGA: Vilket skrivsätt är korrekt: *strömstyrkan är 5 A*, eller *strömmen är 5 A*?
SVAR: Det första uttrycket är korrekt, medan det andra är olämpligt och direkt felaktigt.

temperaturangivelse
FRÅGA: Hur skall man skriva när man vill uttrycka ett temperaturintervall (t.ex. från –3 °C till +2 °C) med hjälp av tankstreck? Skall tankstrecket omges av mellanrum?
SVAR: Man skriver *–3 °C -- +2 °C* (tankstrecket kan också bytas ut mot två bindestreck). Som framgår av exemplet skall tankstrecket/binde-strecken omges av mellanrum när man anger temperaturintervall, annars skulle det bli för svåruttytt.

transumttecken
FRÅGA: Vid utelämning av text i t.ex. citat brukar vi markera detta med tre punkter, men jag har hört att det finns något som heter *transumttecken* som man i stället bör använda. Vad är det?
SVAR: Ett *transumttecken* består av tre tankstreck efter varandra. Utelämning i citat markeras med tre punkter (omgivna av mellanrum) för kortare avbrott och med *transumttecken* för längre avbrott. Men det är tveksamt om man talar om *transumttecken* nu för tiden – man talar nog hellre om *tre tankstreck*.

triljon och biljon
FRÅGA: Jag undrar hur det förhåller sig mellan *triljon* och *biljon*, och mellan engelskans *trillion* och *billion*?
SVAR: Det svenska och det brittiskt engelska språkbruket följer varandra: *biljon* = *billion* = 12 nollor och *triljon* = *trillion* = 18 nollor. Det som skiljer är det amerikanska språkbruket där *billion* har 9 nollor och *trillion* 12 nollor, men det är i dag inte ovanligt att man även i brittisk engelska använder sig av det amerikanska systemet.

ångbildningsvärmet eller ångbildningsvärmen
FRÅGA: Heter det *ångbildningsvärmet* eller *ångbildningsvärmen* i meningen "ångbildningsvärmet/n som åtgår tas från luftens värmeinnehåll"? Meningen skall stå på en skylt, och det är därför viktigt att det blir rätt.
SVAR: I allmänspråket har ordet *värme* n-genus, men i fackspråkliga sammanhang är t-genus den vedertagna formen. Detta bekräftas också både i *SAOL* och i *Nationalencyklopedins ordbok*.

Förkortningar

CDMA
FRÅGA: Inom mobiltelefonin finns något som kallas *CDMA-tekniken*. Vad står *CDMA* för?
SVAR: Förkortningen *CDMA* uttyds

Code Division Multiple Access. Tekniken kallas även *bandspridningsteknik*, och är dominerande i USA. Den kommer förmodligen, i moderniserad form, att bli nästa generations mobiltelefonsystem även i Europa. I stället för *tidsspridning* (*TDMA*) eller *frekvensspridning* (*FDMA*) sprider sig signalen i kodad form. En signal sprids i flera olika signaler och mottagaren inverterar denna operation och återfår ursprungssignalen.

EAC
FRÅGA: Vad står förkortningen *EAC* för?

SVAR: Den står för *European Association for Cooperation*. Den franska förkortningen *AEC* (Association européenne pour la coopération) används även på svenska, men uttydningen lyder *Europeiska sammanslutningen för samarbete*.

Översättningsfrågor

användare
FRÅGA: Vi översätter manualer från finska till svenska och har stött på det finska ordet *käyttäjä*, som står för ett mycket vitt begrepp som kan innefatta *användare*, *operatör* m.m. Vilket svenskt ord skulle i möjligaste mån kunna motsvara begreppet?

SVAR: Vi föreslår *användare* i det här fallet. Bland termerna *användare*, *brukare*, *operatör*, *nyttjare*, *begagnare* osv. tycker vi att *användare* är klarast och mest allmänt. Det är helt riktigt att man gärna använder en mer konkret term på svenska för finskans *käyttäjä*. Om man t.ex. vet att det gäller en person som sköter en komplicerad maskin används t.ex. termen *operatör*. I manualer förekommer ofta ordet *användare*, som i *användarmanual*.

arrêté och décret
FRÅGA: Vilken är skillnaden mellan de franska termerna *arrêté* och *décret* i EU-terminologin?

SVAR: Det råder en viss begreppsförvirring på området, men vi redovisar här en del av vad vi har kommit fram till med hjälp av olika muntliga källor. *Arrêté* och *décret* är inga gemenskapsrättsliga begrepp; man talar alltid om nationella förhållanden när de används. *Arrêté* är en *författning av lägre rang* (motsvarande *föreskrifter* av centrala verk, departement eller länskungörelser, kommunala föreskrifter) än *décret*. När man på svenska talar om att *regera genom dekret* avses t.ex. situationer när undantagstillstånd råder. I en del sydeuropeiska länder är dock *dekret* ett normalt instrument i den verkställande maktens händer, och motsvarar väl då närmast en *regeringsförordning*. På Europeiska kommissionens översättartjänst i Stockholm brukar man översätta *arrêté* med *beslut* och *décret* med *kungörelse* eller *dekret*.

basin scales
FRÅGA: Vad kan man översätta *at basin scales* till på svenska? Uttrycket förekommer i en text om oceanografisk forskning.

SVAR: Eftersom det troligen är fråga om forskning på marina system i bassänger i dess helhet skulle förmodligen *på bassängnivå* eller *på bäckennivå* kunna passa. De geologer vi har varit i kontakt med använde själva spontant termen *bassäng* för *basin*, åtminstone i oceanografiska sammanhang.

blindpropp och krydsafstivning
FRÅGA: Jag behöver hjälp med följande danska termer: *blindpropp* och *krydsafstivning*. Hur översätts de till svenska?

SVAR: *Blindpropp* motsvaras av *plugg* på svenska och *krydsafstivning* översätts med *kryssförstyvning* eller *krysskolvning*.

brownout
FRÅGA: Vad heter *brownout* på svenska och vad betyder det?

SVAR: Man säger *brownout* även på svenska, och det avser en störning i kraftförsörjningen när spänningen sjunker märkbart under en längre tid, men alltså inget fullständigt strömavbrott. Det är relativt vanligt i USA men mycket ovanligt i Sverige. Termen används ofta som argument för att man skall köpa avbrottsfria kraftaggregat, UPS, som håller spänningen till datorn konstant.

Charter
FRÅGA: Hur skall man översätta den engelska termen *Charter*, i uttryck som *Patient's Charter* och *Citizen's Charter*?

SVAR: Ordet *Charter* i *Patient's Charter* och i *Citizen's Charter* översätts med *rättigheter*, dvs. *patienträttigheter* och *medborgerliga rättigheter*.

Dübel
FRÅGA: I en tysk text om stål och betong finns termen *Dübel* med. Vad heter det på svenska? Min kollega tror att det heter *studs*, men jag är tveksam.

SVAR: Nej, den tyska termen *Dübel* motsvaras i svenskan av *sprint*, som i TNCs *Betongteknisk ordlista* definieras som 'pinne av rund- eller fyrkantstål, avsedd att uppta tvärkrafter i ställbara formdelar av stål där drag- eller tryckkrafter förekommer, t.ex. rörstämp, pelarband'. *Studs* är den engelska termen för *formband* och har den tyska motsvarigheten *Stempel und Streich-hölzer*. Den svenska definitionen av *formband* lyder 'regel eller kombination av reglar, utgörande den yttersta, stödjande konstruktionen i en väggform'.

dymling
FRÅGA: Vad heter *dymling* på norska, och vad är det för något?

SVAR: *Dymling* heter *dybel* på norska, och är en pinnliknande trädetalj som hindrar virkesstyckens glidning inbördes. Det finns även *dymling* av stål i form av trådspiksskaft med spets i båda ändar.

essential requirements och to be in conformity with
FRÅGA: Hur översätts följande "EU-nära" uttryck till svenska: *essential requirements* och *to be in conformity with*?

SVAR: *Essential requirements* översätts ofta med *väsentliga krav*, och *to be in conformity with* kan översättas med *stå i överensstämmelse med*.

förbindningsteknik
FRÅGA: Vad skall man översätta *förbindningsteknik* till på engelska? Det är en term som har med kabel-

dragning att göra.

SVAR: Vi föreslår *cabling technique*, eller eventuellt *wiring technique*.

gymnasium

FRÅGA: Vad heter den engelska termen *gymnasium* i betydelsen *idrottsanläggning* på svenska?

SVAR: *Träningslokal* eller *motionshall*; *gym* i mer vardagligt språk.

hardwood

FRÅGA: Vad innebär den engelska termen *hardwood*?

SVAR: Den motsvaras av *lövved* på svenska, och betyder helt enkelt 'ved av lövträd'.

hypoallergénique

FRÅGA: Finns det något svenskt ord för *hypoallergénique*, och vad betyder det?

SVAR: Vi hittade en svensk motsvarighet, *hypoallergen*, i en artikel om kostrådgivning för allergiker på Internet. Ordet betyder ungefär 'som genom sin sammansättning minskar risken för allergi'.

lease

FRÅGA: Hur skall man översätta engelskans *lease* (både som verb och som substantiv) till svenska?

SVAR: *Lease* som verb kan översättas med *leasa*, *hyra* eller *arrendera*, beroende på sammanhang. *Lease* som substantiv kan man faktiskt översätta med *leasing*, eller hellre med det försvenskade *leasning* som i t.ex. leasningskontrakt. I andra sammanhang kan termerna *hyreskontrakt*, *arrendeperiod* e.d. användas.

mottrycksproduktion

FRÅGA: Vad heter *mottrycksproduktion* på engelska? Det är en teknik för produktion av el inom industrin, där också värme tas tillvara och kan användas för olika industriella processer.

SVAR: Vi har inte kunnat hitta något belägg på den svenska termen, men *mottryckskraftverk* heter *back pressure power station* på engelska. Det kan vara vanskligt att snickra ihop en term på engelska; då är en förklarande fras av mer allmän natur att föredra. Vi föreslår *back pressure power production* som engelsk motsvarighet till *mottrycksproduktion*.

recess

FRÅGA: Vilken är den svenska motsvarigheten till engelskans *recess*?

SVAR: Det beror på vilket sammanhang termen används i. *Recess* kan bl.a. motsvaras av *försänkning*, *spår*, *urholkning*, *slits*, *infällning*, *fördjupning* eller *hals*.

rörfäste

FRÅGA: Vad heter *rörfäste* på franska? Det handlar om rör i byggnadsställningar som fogas samman.

SVAR: Den korrekta svenska termen är nog snarare *rörkoppling*. Den franska motsvarigheten är förmodligen *raccord de tube*.

surgörningsmedel

FRÅGA: Vad heter *surgörningsmedel* på spanska? Jag har två alternativ, *acidulante* och *acidificante* men vet inte vilket som är rätt. I det här fallet används citronsyra som surgörningsmedel.

SVAR: Båda dina alternativ står för *surgör(n)ingsmedel*. *Acidificante* heter det förresten både på italienska och portugisiska.

systemadministratör

FRÅGA: Vi skall göra visitkort till våra anställda, och undrar nu vad vi kan kalla vår *systemadministratör* på engelska?

SVAR: *System administrator*, enligt Microsoft Swedish Standard Glossary.

unary

FRÅGA: Vad heter *unary* på svenska? Det har med logiska operationer att göra.

SVAR: Enligt SS 01 16 01 (Dataordboken) heter det *enställig* på svenska. En *enställig operation* definieras där som 'operation på en enda operand'.

Vin & Sprit AB

FRÅGA: Hur skall man översätta *Vin & Sprit* till franska?

SVAR: I en folder från Systembolaget skrivs en förklaring inom parentes efter namnet: *Vin & Sprit (la Société Suédoise des Vins & Spiritueux)*. Namnet Systembolaget används utan översättning i denna folder med beskrivningen "le monopole suédois de la vente d'alcool au détail" inom parentes.

vulcanologist

FRÅGA: Finns det någon svensk motsvarighet till engelskans *vulcanologist*?

SVAR: Ja, *vulkanolog*.

Yrkestrafiklagen

FRÅGA: Vad heter *Yrkestrafiklagen* på engelska?

SVAR: Termen *yrkestrafik* kan antingen översättas till *commercial traffic* eller *commercial transport* på engelska. I den kanadensiska provinsen British Columbia finns det en lag som heter *Commercial Transport Act*. Den svenska *Yrkestrafiklagen* är inte översatt till engelska, men vi föreslår att man använder *Commercial Traffic Act* eller *Commercial Transport Act* som engelska motsvarigheter, eventuellt med den framförställda bestämningen *the Swedish* ... Om man vill vara på den säkra sidan kan man även skriva ut *Yrkestrafiklag (1979:559)*.